

УДК 811.371.134 : 630 (038)

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА ЯК ЗАСІБ УНОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЛІСІВНИЦТВА

Олена Бурковська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1, кімн. 233, 79000 Львів, Україна,
тел.: 032 239 43 55
ел. пошта: olenochka444@ukr.net*

Проаналізовано лексикографічні джерела з лісівництва, які сприяють уніфікації, систематизації та кодифікації термінології лісівництва, простежено специфіку кожного виду словників з лісівництва, визначено термінологічні труднощі та запропоновано способи їх усунення, з'ясовано вплив лексикографічних джерел на підвищення рівня культури фахового мовлення.

Ключові слова: лексикографічні джерела, галузевий словник, енциклопедичний словник, тлумачно-перекладний словник, фахове мовлення, лісівництво, термінологія лісівництва.

Вирішальною умовою успішної діяльності фахівця будь-якого профілю є професійна компетентність та мовленнєво-комунікативна вправність. Процес оволодіння основами будь-якої професії „розпочинається із системи загальних і професійних знань, засвоєння галузевої фразеології та термінології” [3].

Українська термінологія лісівництва тісно пов'язана зі способом життя українського суспільства, розвитком знань про ліс та виокремленням лісівництва як самостійної науки. На думку О. Є. Гридчук, “лісотехнічний профіль навчання вимагає знання загальнонаукових, економічних, екологічних і спеціальних термінів” [2, с.48]. Лексикографічні джерела допомагають вибрати термін семантично точний і стилістично доречний на позначення понять лісівництва, визначити його місце у термінологічній системі лісового господарства, дослідити лексико-семантичні та структурно-словотвірні особливості термінологічної лексики. Робота з лексикографічними працями з лісівництва сприяє вивченню специфіки подання інформації, структури словникової статті у цих джерелах, входженню української термінології лісівництва в загальну систему лісівничої термінології та полегшує процес її уніфікації на сучасному етапі, а також дає достатньо вичерпну інформацію про сам термін: його значення, семантику, походження, наявність синонімів тощо. Лексикографічні джерела роблять доступними найважливіші праці з лісівництва (наукову та навчальну літературу, періодику та ін.), мають науково-теоретичне значення для опису лексико-семантичної системи української мови.

Потреба вивчення лексикографічних джерел з лісівництва зумовлена відсутністю в українському мовознавстві спеціальних наукових розвідок, у яких було б здійснено комплексний аналіз словників лісівничої термінології як засобів уніфікації, систематизації та кодифікації термінології лісівництва, що є необхідним та актуальним.

Науковці Н. І. Шило, В. Д. Бондаренко, Л. Т. Миклаш, В. В. Синьо, М. Й. Мазепа, О. Є. Гридчук, Л. Ф. Могильник, А. М. Бобко, О. А. Паніна, Н. В. Хижняк, Н. І. Библюк, Р. В. Рожанківський, В. М. Дерев'яно зосереджували увагу на окремих аспектах термінології лісівництва, зокрема вони здійснили лексико-семантичний та структурно-граматичний аналіз лісівничої та лісотехнічної термінології української мови та термінології лісівництва інших мов (англійської, німецької), виявили особливості лексико-стильових конструкцій української лісівничої термінології та простежили функціонування окремих термінів лісівництва, актуалізували прикладні проблеми термінології цієї науки.

Мета статті – проаналізувати лексикографічні джерела з лісівництва, простежити специфіку кожного виду словників з лісівництва, визначити термінологічні труднощі, які супроводжують процес укладання галузевих словників, та запропонувати способи їх усунення, з'ясувати вплив лексикографічних джерел на процеси уніфікації, систематизації та кодифікації термінології лісівництва та підвищення рівня культури фахового мовлення.

До лексикографічних джерел зараховуємо різні типи словників, які залежно від призначення поділяють на два типи: енциклопедичні та лінгвістичні. Серед енциклопедичних словників виділяють загальні, що розраховані на подання найширшої інформації, і спеціальні (галузеві) енциклопедії, які систематизують знання певної галузі науки, техніки, подають характеристику предметів, явищ, видатних науковців. До реєстру таких словників вносять здебільшого тільки іменники та іменникові словосполучення, власні назви, не дають власне мовних ознак реєстрових слів.

Першим енциклопедичним виданням, яке є важливим засобом унормування термінології лісівництва, стала “Українська енциклопедія лісівництва” (УЕЛ). Перший том енциклопедії було опубліковано в 1999 році за ухвалою Президії Національної академії наук України та Видавничої ради Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Львові. У 2007 році видано другий том УЕЛ.

Над виданням “Української енциклопедії лісівництва” працював колектив науковців на чолі з академіком, лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки, доктором сільськогосподарських наук, професором С. А. Генсіруком. У передмові до енциклопедії автори наголошують на актуальності цього науково-довідкового видання, яка зумовлена необхідністю “узагальнити результати теоретичних і прикладних лісівничих досліджень в Україні, відобразити багатство і різноманітність природи, висвітлити сучасний рівень господарської освоєння її території, ступінь антропогенного впливу, а також потребою розкрити раціоналізацію природокористування через здійснення масштабних природоохоронних заходів” [13, с.7].

“Українська енциклопедія лісівництва” (у двох томах) містить більше 4 тисяч термінів, які позначають поняття, що стосуються біологічних основ росту і функціонування лісів, раціонального використання та відновлення лісостанів, а також біологічних особливостей головних лісотвірних порід, чагарників та трав'янистих рослин. У ній розкрито поняття, які стосуються лісової типології, таксації та лісовпорядкування, генетики та селекції, лісового насінництва, лісових культур, захисного лісорозведення, механізації лісгосподарських і лісозаготівельних робіт, деревинознавства, економіки й організації лісового господарства. Крім термінів лісівництва, УЕЛ містить терміни, які позначають поняття інших галузей знань, зокрема біології, географії, економіки та інших наук, наприклад: *атмосфера*

Землі, біологія, біосфера, бухгалтерська звітність, бухгалтерський облік, валовий прибуток, водорості, геодезія [13, с.І, 35, 63, 66, 95, 99, 141, 155] та ін..

Однак більшість словникових статей розкривають поняття лісівництва, а саме лісознавства та практичного лісівництва, напр.: *ліс, лісівництво, лісознавство, лісорослинні умови, лісистість, лісові землі, лісові ресурси, лісова біржа, лісосічний фонд, лісосіка, зруб, деревостан, державний облік лісів, догляд за лісовими культурами* [13, с.І, 400, 423, 437, 445, 415, 429, 433, 423, 445, 445, 298, 211, 214, 224]; *недоруб, рубки лісу, тип деревостану, побічне користування* [13, с.ІІ, 73, 223, 282, 144] та ін.

На відміну від Державного стандарту України з лісівництва, в УЕЛ не зафіксовано деяких важливих термінів, напр.: *лісовий фонд, ліси першої групи, ліси другої групи, корисні властивості лісів, державний лісовий кадастр, багатоярусний деревостан, вік стиглості деревостану, бір, деревна порода, лісове насадження, довжина лісосіки, лісопоновлення, висіювання лісу, джерела засіювання, доглядове рубання* [4, с.4, 5, 5, 5, 8, 9, 11, 13, 14, 16, 18, 19, 21, 22, 22,] та ін. Звичайно, автори вживають їх у словникових статтях, але окремо як назви основних понять лісівництва не подають.

“Українська енциклопедія лісівництва” містить чималу кількість номенклатурних назв лісової галузі, напр.: *аероби, акацієва вознівка, акація, алича, американський білий метелик, анаероби, анемона, арніка гірська, аронія чорноплідна, бабки, багатоніжки, багно звичайне, барбарис звичайний* [13, с.І, 19, 22, 22, 23, 24, 25, 27, 32, 32, 36, 38, 38, 45] та ін. Виявлено статті, що описують номенклатурні назви, які позначають географічні особливості українських земель, різноманітні заповідники, заказники, дендропарки, розташовані на території України, ботанічні сади при навчальних закладах, напр.: *Азовський лісовий масив, Березнівський лісовий коледж, “Білий потік”, Ботанічний сад Волинського університету, Великоанадольський ліс, “Веселі Боковеньки” дендропарк, Гермаківський дендропарк, Дача Галілея, Дашівський заказник, Дендрологічний парк ім. З. Ю. Павлика* [13, с.І, 21, 52, 57, 81, 102, 108, 157, 197, 198, 202] та ін.

Відповідно до стандартних вимог до спеціальних енциклопедичних видань номенклатурні назви лісівництва мають латинські відповідники, напр.: *в'яз гладенький (Ulmuslaevis), жовтець (Ranunculus)* [13, с.І, 145, 261].

В аналізованій енциклопедії привертають увагу терміни та номени лісівництва, до яких подано в дужках синоніми, напр.: *бал, вальдшнеп (слуква), в'язові ліси (в'язовики)* [13, с.І, 41, 71, 99, 145].

Енциклопедія містить також терміни-словосполучення, компонентом яких є прикметник, побудований з використанням словотвірної моделі творення активних дієприкметників теперішнього часу, напр.: *деревозabarвлюючі гриби, лісоутворюючі породи* [13, с.І, 322, 447]. Держстандарт України з лісівництва подає термін *лісотвірна порода* [4, с.15]. Тенденція уникати невластивих українській мові конструкцій з активними дієприкметниками теперішнього часу як калькованих з російської мови спонукає використання термінів на зразок: *деревоzabarвні гриби та лісотвірні породи*.

Впливом російської мови, на нашу думку, позначені також терміни *вибіркові рубки, ландшафтні рубки* [13, с.І, 109, 385], компонентом яких є слово *рубка*. У Держстандарті України з лісівництва рекомендовано для вживання іменник *рубання*. Крім того, автори енциклопедії подають це слово у формі множини *рубки*. На нашу думку, доцільно використовувати початкову форму певної частини мови у

гаслах словникової статті: називний відмінок однини для іменників (за винятком множинних іменників); називний відмінок однини чоловічого роду для прикметників та дієприкметників, зокрема субстантивованих, напр.: *лісовідновлювальна рубка, групово-вибіркова рубка, лісничий* [13, с.І, 428, 193, 423].

В енциклопедії фіксуємо терміни, які мають у своїй структурі суфікс *-к(а)*, напр., *прочистка* [13, с.ІІ, 185]. Держстандарт України з лісівництва рекомендує для використання як нормативний у сучасній українській термінології лісівництва термін *очищення деревостану* [4, с.23]. Зазначимо, що не всі терміни з компонентом на *-ка* є ненормативними як кальки з російської мови. Так, у “Лісотехнічному словнику. Німецько-українському” (Подебради, 1928) фіксуємо терміни лісівництва, які мають право на функціонування, напр.: *розмітка стовбура в довжину; земляна ковзалка для спуску дерева з гір; оцінка лісу* [7, с.5, 38, 125]. Як зазначає В. Пілецький, тенденцію замінити будь-які українські слова, утворені з допомогою суфікса *-ка*, доводять до абсолюту, що “суперечить давній українській традиції використовувати цю морфему для називання дій, а не тільки їх наслідків” [10, с.27], тому в українській мові допустимі такі структури.

Особливістю УЕЛ є те, що у ній не подано окремо термінів, які починаються літерами *г* та *г*, пор.: *грунтозахисні лісові смуги, ґрунтомет, групи лісу* [13, с.І, 192–193]. Такі терміни, звичайно, потрібно розділяти і подавати відповідно до правописних норм української мови, що сприятиме усталенню вживання літери *г* у системі наукової термінології.

Важливою лексикографічною працею в галузі термінології лісівництва є словник “Лісівництво” (2006; 2013). Його автори (В. Д. Бондаренко, С. М. Землинський, Л. І. Копій, Г. Т. Криницький, В. В. Лавний, В. Й. Мазепа) вперше здійснили спробу видати словник, який укладено “відповідно до сучасного стану та потреб лісгосподарського виробництва, лісівничої науки та освіти” [6, с.6].

У словнику подано найбільш вживані терміни лісівництва і відсутня номенклатура лісівництва. Всього зафіксовано близько 750 термінів лісівництва. На думку авторів словника, у ньому подано правильне вживання “запозичень, окремих визначень, діалектних словосполучень. Точність і однозначність термінів забезпечені лісознавчо-лісівничою інтерпретацією їх змісту” [6, с.7].

Словник подає переклад українських термінів англійською, німецькою та польською мовами, напр.: *групи лісів (forestgroups; Waldgruppen; grupylasow), деревина (wood; Holz; drzewno)* [6, с.25, 22]. Це дає змогу порівняти терміни лісівництва у системі різних мов і наблизитися до встановлення міжнародного стандарту в галузі лісового господарства.

Частина термінів, зафіксованих у словнику, функціонує в суміжних галузях знань, але їхній зміст трактовано в аспекті лісівництва, напр.: *арборициди (arboricides; Arboricide, arborycydy) – хімічні препарати, що використовуються для знищення в лісових культурах, розсадниках, придорожніх смугах небажаної деревної або чагарникової рослинності* [6, с.9].

Окремі терміни, засвідчені в словнику, опосередковано стосуються лісівництва, напр.: *адаптація – “приспособлення організмів до умов навколишнього середовища”, аномалія – “будь-яке відхилення від норми або загальної закономірності”, атрибут – “невід’ємна властивість чи ознака предмета”* [6, с.8, 9, 10].

Інколи до термінів лісівництва в аналізованому словнику подано синоніми. Найчастіше це лексичні синоніми, які виражені запозиченим терміном та його

українським відповідником, напр.: *фактори лімітуючі (обмежуючі), угруповання рослинне (фітоценоз), обсяги ріючої діяльності тварин (теріопедотрубація)* [6, с.42]; *форма життєва (біоморфа), тип лісової ділянки (едатоп)* [6, с.57, 56, 57, 55] або власне українські слова, напр.: *чагарники (кущі), рослинність неморальна (дібровна)* [6, с.58, 50]. Виявлено також словотвірні синоніми, напр.: *поросль (парость), сугруд (сугрудок), лісовий настил (лісова підстилка)* [6, с.46, 54, 37] та синтаксичні синоніми, напр.: *рубка формування ландшафту (ландшафтні рубки)* [6, с.57]. Поділяємо думку авторів словника, що термін *лісовий настил* “шар рослинних залишків, що покриває землю в лісі” кращий, ніж *лісова підстилка*” [6, с.6].

Укладачі словника розрізняють терміни *рубка* і *рубання*, напр.: *групово-вибіркова рубка, технологія рубок догляду* [6, с.21, 55]. Автори стверджують, що “за державним стандартом “Лісівництво. Терміни та визначення (ДСТУ 34404-96)” *рубання лісу, рубка лісу* – це “рубання та видалення дерев з лісу”. Але *рубання* – дія за значенням рубати <...> *Рубка* ж лісу – технологічний процес, який саме і завершується видаленням дерев з лісу” [6, с.5]. На нашу думку, терміни *рубка* і *рубання* позначають процес за дією ‘рубати’, їх можна вважати словотвірними синонімами, а з двох синонімів пропонуємо обрати термін *рубання*. Звичайно, якщо термін не відповідає визначеному поняттю, потрібно запропонувати інший варіант назви.

Унормуванню термінології лісівництва на сучасному етапі сприяє “Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва” (автори Р. В. Вінтонів, О. Є. Гриджук, 2009), який налічує понад 500 термінів, що стосуються “лісових ресурсів, лісівництва, деревинознавства, лісової типології, захисту лісу, організації лісового господарства” [5, с.4]. До реєстру словника-довідника включено також номенклатурні назви, напр.: *відьмині мітли, дьоготь деревний, жолудь* [5, с.15, 27, 31], а також спеціальну лексику, яка вказує на краєзнавчі особливості України, напр., *Зелена Книга України* [5, с.35].

За свідченням укладачів, до Короткого словника-довідника увійшла “найуживаніша термінологічна лексика, а тому невнесення до його реєстру певних термінів не є свідченням того, що вони неважливі. Адже в короткому словнику неможливо вичерпно подати усю лісівничу термінологію” [5, с.5]. На нашу думку, при доборі термінологіки до Короткого тлумачного словника-довідника понять і термінів лісівництва потрібно було добирати або лише терміни лісівництва (а не понять і термінів, що стосуються лісових ресурсів, лісівництва, деревинознавства, лісової типології, захисту лісу, організації лісового господарства, про що вказано у передмові до цього видання [5, с.4]), або ж змінити назву словника, яка не відповідає змісту видання. Адже завданням такого Короткого словника-довідника є охопити якнайбільшу кількість понять і термінів саме лісівництва, тобто необхідно насамперед визначити ядро терміносистеми лісівництва. Звичайно, науки лісового господарства і їхні терміносистеми тісно пов’язані між собою, але на сучасному етапі лісівничі терміни та терміни лісівництва, зважаючи на розвиток лісівничої науки загалом, некоректно ставити в один синонімічний ряд. Науковці, які працюють над укладанням словників з лісівництва, повинні вказувати на цю різницю і добирати терміни, які стосуються лише лісівництва. Наприклад, В. А. Вітенко називає свій словник “Короткий словник дендрологічної і лісівничої термінології” (Умань, 2008), тому що у цій лексикографічній праці розкрито зміст основних понять і категорій дендрології, лісівництва та термінів, що використовують у суміжних природничих науках і різних галузях наукового знання [1].

У словнику-довіднику знайшло відбиття нормативне наголошування, що є важливим для процесів унормування в терміносистемі лісівництва.

Терміни, зафіксовані у словнику, в основному відповідають Державному стандарту України з лісівництва, напр.: *рубання* (а не *рубка*), *деревостан* (а не *деревостій*) [5, с.65, 24]. На жаль, така відповідність проявляється непослідовно, пор.: *ландшафтні рубання (рубки)*, *лісовідновні рубки* [5, с.41, 43].

У словнику-довіднику є поодинокі випадки подання синонімів до термінів та номенів, напр.: *кишенька смоляна (живчик)* [5, с.37], *крень (рогівка)* [5, с.40].

Для унормування термінології лісівництва важливе значення мають спеціальні перекладні словники, зокрема “Російсько-англо-український тлумачний лісотехнічний словник” (Технічний комітет України зі стандартизації лісових ресурсів; укл. В. В. Гордієнко [та ін.]; ред. М. К. Власенко, 1995) [11], “Англо-український словник лісотехнічних термінів” (автори Л. Т. Миклаш, Б. О. Магура, 2013), “Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський” (за ред. Ю. Ю. Туниці, В. О. Богуслаєва, 2014). Тлумачно-перекладні термінологічні словники лісової галузі передбачають розв’язання цілої низки теоретичних проблем: вироблення принципів дефініції термінів, передавання значень термінів однієї мови засобами іншої, творення та доцільність використання термінів-словосполучень, уникнення помилок у перекладі термінів лісівництва тощо.

З-поміж перекладних термінологічних словників виділяємо “Англо-український словник лісотехнічних термінів” (автори Л. Т. Миклаш, Б. О. Магура, 2013). Він “охоплює найважливіші англомовні терміни та терміносполуки зі сфери лісового господарства, лісової механізації та лісозаготівлі, що поширені у світовій практиці галузі” [9, с.3], а також деякі терміни, які стосуються суміжних галузей лісового господарства і є часто вживають у науково-технічній літературі, напр.: *infected – заражений, sidedrain – канава, водовідвід, водостік* [9, с.35, 60].

Особливістю “Англо-українського словника лісотехнічних термінів” є те, що він містить англійські й американські терміни, оскільки, на думку авторів, вони не завжди збігаються, напр.: *hotload / hotlogging – спосіб лісозаготівлі без утворення тимчасових запасів в лісі або на відвантажувальних майданчиках* [9, с.34].

Деякі англійські терміни не мають українських відповідників, тому автори пропонують опис поняття, пор.: *reactionwood (seetensionwood / compressionwood) – деревина покручених стовбурів і гілок, що зазнала змін під впливом зовнішньої сили (впливу вітру, надлишку снігу, руху ґрунту); характеризується асиметричністю річних кілець, restorationforestry – система управлінських заходів та філософських підходів, спрямована на відновлення багатств лісів для майбутніх поколінь* [9, с.с. 53, 54]. Відсутність українського відповідника (слова або словосполучення) до англійських термінів свідчить про труднощі у процесі розвитку української термінології лісівництва на сучасному етапі.

Дослідження українськомовної частини словника показало, що автори надають перевагу термінам українського походження. Такий підхід до відбору варіантів термінології сприяє утвердженню в галузевій мові власне українських лексем, які останніми роками повертаються у фахове мовлення і стають нормативними відповідно до сучасних тенденцій у терміновживанні [9, с.3]. Відомо, що через вплив російської мови на розвиток термінології лісівництва в радянський час у науковій літературі функціонували різні варіанти назви, які фіксує аналізований словник, напр.: *канат (линва); канатна установка (линвова устатковина)* [9, с.61]. Однак автори словника вважають за доцільне відновлювати автентичні українські

терміни у сфері лісової галузі, наповнювати їх змістом, який зумовлений науковим поступом [9, с.3].

Зважаючи на перекладний характер словника та прагнення авторів відновити автентичні українські терміни лісової галузі, переконуємося, що словник сприяє усталенню українських лісотехнічних термінів і формуванню стандартизованої української терміносистеми галузі.

Про неперервний розвиток термінології лісівництва на сучасному етапі свідчить вихід “Лісотехнічного термінологічного словника” (2014). Видання цього словника зумовлене насамперед потребами розв’язання практичних завдань – встановлення міжнародних зв’язків у галузі лісового господарства. Ініціатива видання належить президентові АТ “Мотор Січ” В. О. Богуслаєву. Підприємство розширило випуск товарів, які застосовуються у лісовому господарстві, лісозаготівлі та обробленні деревини і призначені на експорт. У зв’язку з цим відчутною стала потреба в упорядкуванні лісотехнічних термінів українською, російською та англійською мовами.

Над створенням “Лісотехнічного термінологічного словника” упродовж багатьох років працював колектив авторів – науковці Національного лісотехнічного університету України (В. Д. Бондаренко, С. А. Гаврилюк, М. М. Гузь та ін.). У передмові до Словника зазначено, що це видання буде корисне “насамперед студентам, аспірантам, усім науковцям і, певна річ, не менш потрібне практикам” [8, с.6].

Словник укладено українською, російською та англійською мовами з дотриманням гніздового принципу розташування українських слів, напр.: *ліси аридні, ліси високопродуктивні, ліси водорегулюючі, ліси експлуатаційні, ліси захисні, ліси зеленої зони міста, ліси протиерозійні* [8, с.197–198]; *деревостан корінний, деревостан насінневого походження, деревостан паростевий, деревостан перестійний, деревостан стиглий* [8, с.100–101], але: *болотні та заболочені ліси* [8, с.37], *листяні ліси* [8, с.195]; *мішаний деревостан* [8, с.226], *перестійні деревостани* [8, с.296]. Такий принцип розташування для упорядкування термінології лісівництва є позитивним з огляду на вказівку родо-видових відношень у цій термінології, що полегшує процес вивчення, запам’ятовування та засвоєння термінів на позначення понять лісівництва, дає змогу побачити системні зв’язки в термінології лісівництва, з’ясувати та конкретизувати значення термінів цієї терміносистеми.

Основним завданням словника є підвищення рівня обізнаності технічної інтелігенції з найпоширенішим у лісовому секторі та суміжних галузях термінами, які є основою лісотехнічних знань, що відображають досягнення вітчизняної й світової лісівничої, технічної, технологічної та економічної думки, а також найчастіше використовуються у виробничій та освітній сферах [8, с.5].

При укладанні цього словника автори використовували матеріал, зібраний на основі аналізу наукової термінології підручників, довідкових видань, державних стандартів, а також спеціальних галузевих термінологічних видань [8, с.6].

“Лісотехнічний термінологічний словник” містить близько 4 000 термінів із таких основних напрямів знань: лісознавство, лісівництво, лісові культури, фітомеліорація, лісова таксація, лісовпорядкування, мисливствознавство, ландшафтна архітектура, садово-паркове господарство, деревинознавство, недревні ресурси лісу, деревообробні технології, технології лісозаготівлі, економіка та менеджмент лісових і деревообробних підприємств, екологічна економіка. Через такий широкий об’єкт опису в словнику не подано багатьох спеціальних термінів

лісівництва, проте описано основні, а також загальні поняття галузі лісівництва, напр.: *лісознавство, лісорослинні умови, лісистість, лісистість оптимальна, лісові землі, лісові ресурси, лісова асоціація, лісовий фонд* [8, с.203, 204, 195, 198, 201, 201, 198, 201] та ін.

Зафіксовані у словнику терміни лісівництва можна поділити на декілька лексико-семантичних груп: а) назви видів і характеристик деревостану, напр.: *деревостан корінний, вік деревостану, вікова структура деревостану, склад деревостану, ярус, намет деревостану, зімкнутість намету, ріст деревостану, розвиток деревостану, рідколісся, повнота деревостану* [8, с.100, 65, 66, 344, 407, 234, 143, 317, 319, 316, 283] та ін.; б) назви типів, складників та характеристик лісу, напр.: *тип лісу, ліси аридні, болотні та заболочені ліси, субір, груд, панівна порода, супутня порода, листяні ліси, підріст, підгін, підлісок, суховерхість, самосів* [8, с.370, 197, 37, 358, 89, 262, 359, 195, 274, 272, 273, 359, 334] та ін.; в) назви запасу деревини спеціального використання, напр.: *рубка суцільна, оборот рубки, очищення місця рубки, огляд місця рубань, ширина лісосіки, термін прилягання лісосік* [8, с.328, 259, 248, 399, 235, 368] та ін.; г) терміни на позначення вирощування, формування та поновлення лісу, напр.: *куртина, садіння лісу, поновлення лісу природне, зрідження деревостану природне, посадка із зазором, диференціація дерев* [8, с.187, 333, 146, 289, 106] та ін.; г) терміни, які називають рубання, пов'язані з веденням лісового господарства, напр.: *освітлення, прочищення деревостану, проріджування, рубка головного користування, рубка Дауервальд, черговість рубок догляду, технологічний коридор* [8, с.255, 303, 301, 327, 327, 396, 368] та ін.

У сучасному лексикографічному виданні, на жаль, спостерігаємо типові помилки, зокрема непослідовне використання одного з основних термінів лісівництва – *рубання*. В одних словникових статтях автори використовують термін *рубання* (напр.: *огляд місця рубань* – [8, с.248]), в інших із певною перевагою термін *рубка* (напр.: *рубка суцільна, оборот рубки, очищення місця рубки* – [8, с.328, 245, 259]). Таке паралельне вживання термінів у межах одного словника не сприяє усталеності власне українського терміна *рубання* та ускладнює процес уніфікації термінології лісівництва.

Унормуванню української термінології лісівництва на сучасному етапі сприяють перекладні лексикографічні джерела попередніх етапів розвитку цієї терміносистеми. Порівняння українських термінів лісівництва на різних етапах історії розвитку терміносистеми лісівництва дає змогу виявити термінологічні проблеми, які виникли на кожному з цих етапів (зокрема радянському) та допомагає їх вирішенню. У 1928 році видано “Лісотехнічний словник. Німецько-український” (Подєбради, Чехія). Велика кількість зафіксованих у цьому словнику термінів лісівництва лягла в основу сучасної української термінології лісівництва, напр.: *лісознавство, лісосіка, зруб, деревостан, бонітет* [7, с.44, 74, 24, 25, 45] та ін.

У 1980 році з'явився перший академічний словник з лісівництва “Російсько-український словник термінів лісівництва”, де описано основні, а також загальні поняття у галузі лісівництва, напр.: *лісистість, деревостан складний, ліс водохоронний, ширина лісосіки, технологія лісова, відмолоджування (омолоджування) підліска* [12, с.49, 33, 48, 108, 99, 63]. Порівняльний аналіз українських термінів лісівництва з їхніми відповідниками в російській мові допомагає по-новому осмислити потребу творення українських термінів за власними словотвірними моделями і визначити шляхи зменшення впливу російської мови на процеси термінотворення в українській мові.

Отже, аналіз лексикографічних джерел української термінології лісівництва показав, що джерельна база терміноодиниць лісової галузі з огляду на велику кількість спеціальних наукових праць, словників та енциклопедій з лісівництва сприяє конкретизації змісту понять термінолексики лісівництва, уніфікації та кодифікації термінології лісівництва. Енциклопедичні видання з лісівництва систематизують знання цієї науки, подають опис діяльності видатних науковців-лісознавців, вміщують інформацію про географічні особливості українських земель, різноманітні заповідники, заказники, дендропарки, розташовані на території України, ботанічні сади при навчальних закладах, містять чималу кількість номенклатурних назв лісової галузі. Короткі словники-довідники з лісівництва охоплюють якнайбільшу кількість понять і термінів цієї науки, тому допомагають визначити ядро терміносистеми лісівництва та оцінити сучасний стан розвитку цієї термінології. Тлумачно-перекладні термінологічні словники лісової галузі передбачають розв'язання цілої низки теоретичних проблем: вироблення принципів дефініції термінів, передавання значень термінів однієї мови засобами іншої, творення та доцільність використання термінів-словосполучень, уникнення помилок у перекладі термінів лісівництва тощо.

Досліджуючи лексикографічні праці з лісівництва, з'ясовано, що на сучасному етапі терміносистема лісівництва потребує детального лінгвістичного аналізу та розв'язання термінологічних труднощів, а саме функціонування синонімів, омонімічних пар, кальок з російської мови, непослідовне вживання термінів у наукових працях, використання невластивих українській мові словотвірних моделей та синтаксичних конструкцій, некодифікованість термінів лісівництва, ототожнення змісту понять, позначених термінами *лісівництво*, *лісове господарство*, *лісівнича наука*, вживання описових конструкцій у термінології лісівництва та ін. Тому першочерговим завданням є виявлення проблем в українській термінології лісівництва та сприяння їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вітенко В. А. Короткий словник дендрологічної і лісівничої термінології / В. А. Вітенко; Уман. держ. аграр. ун-т. – Умань : Алмі, 2008. – 76 с.
2. Гриджук О. С. Термінологічний словник як джерело засвоєння фахової лексики / О. С. Гриджук // Педагогіка і психологія проф. освіти : наук.-метод. журн. – 2014. – № 1. – С. 47–57.
3. Дженджеро О. Л. Збагачення професійного мовлення студентів нефілологічних спеціальностей українською науковою термінологією / О. Л. Дженджеро. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://xn-e1aaifpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf_13/doklad_13_3_3_09.pdf
4. ДСТУ 3404-96 Лісівництво. Терміни та визначення. – К. : Держстандарт України, 1997. – 43 с.
5. Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва / [укл. : Р. В. Вінтонів, О. С. Гриджук]. – Львів : НЛТУ України, 2009. – 87с.
6. Лісівництво. Термінологічний словник / В. Д. Бондаренко, С. М. Землинський, Л. І. Копій та ін.; [за ред. Г. Т. Криницького]. – Львів : Вид-во НЛТУ України, 2013. – 70 с.
7. Лісотехнічний словник. Німецько-український / Лісова термінологічна комісія при Агрономічно-лісовому факультеті УГА в ЧСР та Спілки техніків с. г. в ЧСР ; укл. Є. Х. Чикаленко [та ін.]. – Подєбради, 1928. – 137 с.

8. Лісотехнічний термінологічний словник : український, російський, англійський / [за ред. Ю. Ю. Туниці, В. О. Богуслаєва]. – Львів : Піраміда, 2014. – 967 с.
9. Миклаш Л. Т. Англо-український словник лісотехнічних термінів / Л. Т. Миклаш, Б. О. Магура. – Львів : Каменяр. – 2013. – 124 с.
10. Пілецький В. І. Мовна специфіка українського терміна / В. І. Пілецький // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2005. – № 538. – С. 25–32.
11. Російсько-англо-український тлумачний лісотехнічний словник : Близько 3500 слів / Технічний комітет України зі стандартизації лісових ресурсів ; укл. В. В. Гордієнко [та ін.] ; ред. М. К. Власенко. - К. : [б.в.], 1995. – 280 с.
12. Російсько-український словник термінів лісівництва / за ред. П. С. Погребняка, С. М. Стойка. – К. : Наукова думка, 1980. – 160 с.
13. Українська енциклопедія лісівництва : у 2 т. / [за ред. С. А. Генсірука]. – Львів : НВФ “Українські технології”, 1999. – Т. 1. – 464 с. ; 2007. – Т. 2. – 470 с.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2015

доопрацьована 25.12.2015

прийнята до друку 03.01.2016

LEXICOGRAPHICAL SOURCES AS A MEANS OF NORMALIZATION OF UKRAINIAN FORESTRY TERMINOLOGY

Olena Burkovska

*Ivan Franko National University of Lviv,
The Applied Linguistic department,
1/233, Universitets'ka Str., 79602, Lviv, Ukraine,
phone: (032) 239 43 55
e-mail: olenochka444@ukr.net*

In the article analyzes the lexicographical sources of forestry, which contribute unification, systematization and codification of forestry terminology, traced the specifics of each type of lexicographical sources of Forestry, indicated on terminological difficulties found in the process of analyzing these sources and proposed ways of its fixes, found lexicographical sources of influence on the culture of the process of professional broadcasting.

In the article established that the source base on terminology units of forest industry given the large number of special scientific works, dictionaries and encyclopedias from forestry contributes specify the content of concepts forestry terminology, standardization and codification of forestry terminology. Encyclopedias systematize knowledge of forestry science, submit a description of eminent scholars and forest professionalisms, containing information on the geographical features of Ukrainian lands, various reserves, preserves, arboretums, located in Ukraine, botanical gardens at schools, contain a considerable amount of nomenclature names of forest industry. Short-reference dictionary of forestry cover the greatest possible number of concepts and terms of the science, so helping to identify the core terminology and forestry assess to the current state of development of this terminology. Explanatory-translated terminology dictionaries of forest industry include resolution of a number of theoretical issues: develop guidelines definitions of terms, terms of transfer values one language to other means, creativity and appropriateness of terms, phrases, avoiding mistakes in the translation of terms of Forestry and others.

At the present stage Forestry terminological system requires detailed terminological Forestry Linguistic analysis and resolution of terminological difficulties, namely operation of synonyms homonyms couples, loan translation from the Russian language, inconsistent use of terms in scientific studies, the use of inappropriate language Ukrainian structural word patterns and syntax, not codified terms of forestry, content identification concepts, terms designated *forest district*, *forestry agriculture*, *forestry science*, the use of narrative structures in terms Forestry and others. The priority is to identify problems in Ukrainian Forestry terminology and promote their solution.

Key words: lexicographical sources, industry dictionary, encyclopedic dictionary, glossary and translation dictionaries, professional broadcasting, forestry district, forestry terminology.